

Соціокультурний вимір сучасної філософсько-освітньої парадигми

Шаповал А. П., Центр гуманітарної освіти Національної академії наук України

Соціальна детермінованість змін у системі вітчизняної освіти є головним чинником, що визначає зміст та напрям освітянських реформ. Тому аналіз соціокультурного виміру найбільш загальної основи модернізації освіти – філософсько-освітньої парадигми – має пріоритетне значення для розуміння стратегії та спрямованості розвитку вітчизняної освіти.

Метою дослідження є визначити напрям та наслідки впливу соціокультурних факторів детермінації змісту сучасної філософсько-освітньої парадигми. Об'єктом дослідження є філософсько-освітня парадигма в системі соціокультурних детермінант. Виходячи із цього предметом дослідження являється вплив соціокультурних факторів на зміст сучасної філософсько-освітньої парадигми та його дослідження у вітчизняній філософії освіти.

Згідно із метою визначено наступні задачі дослідження: 1. Проаналізувати підходи до аналізу соціокультурного виміру сучасної філософсько-освітньої парадигми у вітчизняній філософії освіти. 2. Визначити основні чинники соціокультурного впливу на зміст сучасної філософсько-освітньої парадигми. 3. Визначити результати цього впливу на зміст сучасної філософсько-освітньої парадигми.

На основі аналізу існуючих підходів до визначення соціокультурного виміру сучасної філософсько-освітньої парадигми уточнено основні напрями соціальної детермінації змісту сучасної філософсько-освітньої парадигми та компоненти цього змісту.

Визначено, що в соціокультурному відношенні сучасна філософсько-освітня парадигма детермінується становленням інформаційного суспільства та загальним процесом антропоцентристської переорієнтації цивілізації. Найбільш загальним напрямом детермінації змісту філософсько-освітньої парадигми цими факторами є впровадження культури як основного виміру сучасного освітнього процесу.

Ключові слова: *освіта; філософсько-освітня парадигма; «суспільство освіти»; наука*

Socio-cultural dimension of modern philosophical and educational paradigm

Shapoval A. P., Center for Humanitarian Education of the National Academy of Sciences of Ukraine

Social determinism of changes in the system of national education is the main factor determining the content and direction of educational reforms. Therefore, the analysis of the socio-cultural dimension of the most common basis for the modernization of education - the philosophical and educational paradigm - is of paramount importance for understanding the strategy and orientation of the development of domestic education.

The purpose of the study is to determine the direction and effects of sociocultural determinants of the content of the contemporary philosophical and educational paradigm. The object of research is the philosophical and educational paradigm in the system of socio-cultural determinants. Proceeding from this, the subject of the study is the impact of socio-cultural factors on the content of the modern philosophical and educational paradigm and its study in the domestic philosophy of education.

According to the goal, the following research objectives are defined: 1. To analyze the approaches to the analysis of the socio-cultural dimension of the modern philosophical and educational paradigm in the national philosophy of education. 2. To determine the main factors of socio-cultural influence on the content of modern philosophical and educational paradigm. 3. Determine the results of this influence on the content of the modern philosophical and educational paradigm.

Based on the analysis of existing approaches to the definition of the socio-cultural dimension of the modern philosophical and educational paradigm, the main directions of social determination of the content of the contemporary philosophical and educational paradigm and the components of this content are specified.

It is determined that in the sociocultural aspect the modern philosophical and educational paradigm is determined by the formation of the information society and the general process of anthropocentric reorientation of civilization. The most common direction in determining the content of the philosophical and educational paradigm of these factors is the introduction of culture as the main dimension of the modern educational process.

Keywords: *education; philosophical and educational paradigm; «Society of education»; science*

Социокультурное измерение современной философско-образовательной парадигмы

Шаповал А. П., Центр гуманитарного образования Национальной академии наук Украины

Соціальна детермінованість змін у системі вітчизняної освіти є головним чинником, що визначає зміст та напрям освітянських реформ. Тому аналіз соціокультурного виміру найбільш загальної основи модернізації освіти – філософсько-освітньої парадигми – має пріоритетне значення для розуміння стратегії та спрямованості розвитку вітчизняної освіти.

Метою дослідження є визначити напрям та наслідки впливу соціокультурних факторів детермінації змісту сучасної філософсько-освітньої парадигми. Об'єктом дослідження є філософсько-освітня парадигма в системі соціокультурних детермінант. Виходячи із цього предметом дослідження являється вплив соціокультурних факторів на зміст сучасної філософсько-освітньої парадигми та його дослідження у вітчизняній філософії освіти.

Згідно із метою визначено наступні задачі дослідження: 1. Проаналізувати підходи до аналізу соціокультурного виміру сучасної філософсько-освітньої парадигми у вітчизняній філософії освіти. 2. Визначити основні чинники соціокультурного впливу на зміст сучасної філософсько-освітньої парадигми. 3. Визначити результати цього впливу на зміст сучасної філософсько-освітньої парадигми.

На основі аналізу існуючих підходів до визначення соціокультурного виміру сучасної філософсько-освітньої парадигми уточнено основні напрями соціальної детермінації змісту сучасної філософсько-освітньої парадигми та компоненти цього змісту.

Визначено, що в соціокультурному відношенні сучасна філософсько-освітня парадигма детермінується становленням інформаційного суспільства та загальним процесом антропоцентристської переорієнтації цивілізації. Найбільш загальним напрямом детермінації змісту філософсько-освітньої парадигми цими факторами є впровадження культури як основного виміру сучасного освітнього процесу.

Ключевые слова: образование; философско-образовательная парадигма; «общество образования»; наука

Актуальність теми.

Соціальна детермінованість змін у системі вітчизняної освіти є головним чинником, що визначає зміст та напрям освітянських реформ. Тому аналіз соціокультурного виміру найбільш загальної основи модернізації освіти – філософсько-освітньої парадигми – має пріоритетне значення для розуміння стратегії та спрямованості розвитку вітчизняної освіти.

Мета дослідження. Визначити напрям та наслідки впливу соціокультурних факторів детермінації змісту сучасної філософсько-освітньої парадигми.

Об'єкт дослідження. Філософсько-освітня парадигма в системі соціокультурних детермінант.

Предмет дослідження. Вплив соціокультурних факторів на зміст сучасної філософсько-освітньої парадигми та його дослідження у вітчизняній філософії освіти.

Задачі дослідження.

1. Проаналізувати підходи до аналізу соціокультурного виміру сучасної філософсько-освітньої парадигми у вітчизняній філософії освіти.

2. Визначити основні чинники соціокультурного впливу на зміст сучасної філософсько-освітньої парадигми.

3. Визначити результати цього впливу на зміст сучасної філософсько-освітньої парадигми.

Наукова новизна. На основі аналізу існуючих підходів до визначення соціокультурного виміру сучасної філософсько-освітньої парадигми уточнено основні напрями соціальної детермінації змісту сучасної філософсько-освітньої парадигми та компоненти цього змісту.

Розробленість теми. Аналіз соціального впливу на становлення філософсько-освітньої парадигми здійснюють у своїх роботах Гершунський Б., Тхагапсоев Х., Гомілко І., Канак Ф., Саух П., Пуляев В. та ряд інших дослідників. Особливу цінність представляє розробка цієї проблеми на основі синергетичної методології, представлена в роботах Ігнатової В., Богуславського М., Шевелєва С., Ляшенка Л., Євтюк А., Козлова О. та інших дослідників.

На сьогоднішній день можна виділити кілька системостворюючих для нової філософсько-освітньої парадигми проблем, навколо яких концентруються як наукові дослідження, так і дискусії. Передусім це питання соціальної визначеності нової парадигми, її зв'язку з тими чи іншими етапами розвитку суспільства. Практично ніхто не оспорує тезу, що формування нової парадигми освіти пов'язане з загально со-

ціальними зрушеннями, проте природа останніх та характер їх впливу на становлення нової моделі освіти є предметом постійних дискусій.

Ряд дослідників в основу освітніх змін кладуть ціннісну переорієнтацію суспільства на особистість, яка відрізняє сучасне інформаційне суспільство від індустріального. Так, аналізуючи філософські засади формування нової парадигми освіти та її відмінності від попередньої, український психолог І.Д.Бех пише: “філософія і наука новоєвропейського часу в основу специфіки буття людини поклала суб’єкт-об’єктне ставлення, виходячи з методологічно правильного положення, згідно з яким людина – це істота свідома, здатна усвідомлювати саму себе (тобто рефлексивна) і діяльна (здатна до свідомого перетворення). ... Однак діяльнісна сутність людини новоєвропейською свідомістю була неправильно ототожнена з машинним виробництвом, з ринковими відносинами як своєю метою і науковою технологією як своєю основою і рушійною силою, а свідомість і мораль підпорядкована їм. ... лише ті види діяльності (людини – М.Р.) по справжньому презентують і розвивають її як особистість, які спонукаються її глибинним Я і зв’язаними з ним морально-духовними принципами як безумовними цінностями” [1, 34].

Навряд чи можна згодитися з автором відносно “помилковості” у трактуванні сутності людини – воно цілком відповідало тогочасному машинно-індустріальному виробництву і цілком правильно визначало і сутність освіти як сфери передусім професійної підготовки кадрів для цього виробництва. Інша справа, що сучасне інформаційне суспільство створює економічні вимоги до професійного розвитку людини, фактично тотожні з вимогами її розвитку у відповідність зі своєю родовою сутністю як практично-перетворюючого світ і себе суб’єкта діяльності. Якщо для індустріального суспільства самоактуалізація особистості зовсім не була економічною потребою, то для інформаційного суспільства це – основне джерело розвитку. І саме через нові вимоги до людини як суб’єкта діяльності формується і соціальний вплив на систему освіти у вигляді подолання освітньої кризи шляхом розробки та реалізації нової філософсько-освітньої парадигми.

В цілому слід констатувати, що у вітчизняній і зарубіжній літературі установилася традиція протиставлення сучасної та просвітницької філософсько-освітніх парадигм, коли мова йде про необхідність фундаментальних змін у освіті.

Так, російський доктор філософії Х.Г.Тхагапсоев вказує: “Практично у всіх розвинених країнах з 80-х років з наростаючою активністю формується думка про те, що просвітницька модель освіти вичерпала себе, світ впритул наблизився до усвідомлення необхідності радикального перегляду основ освітньої практики та педагогічної діяльності і що контури нової парадигми освіти вже складаються.” [2, 103]. Цю ситуацію він називає “парадигмальна криза освіти” і вказує на основні напрями переходу від просвітницької до сучасної освітньої парадигми: нові структура, зміст, методологія і стратегія, “які забезпечували б рух від репродуктивно-інформаційного та предметно-диференційованого до інтегрованих знань та метапредметів, від споглядового до діяльнісного (до культуротворчості), від емпіричного до концептуального, від тематичного до проблемного, від гносеологічного до культурно-особистісного, а взагалі – до культуроконтекстної та культуротворчої модифікації (парадигми) освіти”.

Ряд дослідників все ж відрізняють теоретико-методологічні основи освітніх систем ХХ ст. від епохи Просвітництва і для характеристики першої використовується термін “технократична парадигма” [3, 26]. Однак принципово це ситуацію не змінює, оскільки фундаментальні характеристики технократичної парадигми визначаються все тим же просвітницьким раціоналізмом.

Найбільш розповсюдженим підходом до визначення соціальної детермінованості нової філософсько-освітньої парадигми є так званий культурологічний. Його переваги полягають у тому, що взаємодія соціально-економічного фундаменту суспільства та сфери освіти пояснюються через інтегральну для суспільства сферу – сферу культури, де механізми взаємовпливу вже давно і детально вивчаються і добре розроблені. Відтак загальносоціальні та освітні зміни вписуються в єдиний соціокультурний контекст розвитку, добре розроблений у рамках сучасної соціальної філософії, і це сприяє змістовному наповненню нової філософсько-освітньої парадигми.

Так, професор П.Саух вказує на пряму детермінацію не лише освіти, а й взагалі всього гуманітарного знання зміною соціальної парадигми розвитку. “Через зношене полотно соціальної парадигми, - пише він, - починають прозирати подекуди ще не зовсім чіткі елементи нової парадигми, яка характеризує фундаментальні засади майбутнього постіндустріального суспільства і

окреслює епістемологічний простір соціальних наук”. [4, 27]. Відтак він основні напрями розвитку останніх: орієнтація на антропний принцип у системі джерел розвитку суспільства; зростання ролі гуманітарних наук (постіндустріальне суспільство він називає “гуманістичним”); перехід до пізнання закономірностей циклічної динаміки, нелінійного мислення; синтез знань, інтеграція наук. Результатом системних змін у ціннісних орієнтирах наукових досліджень є своєрідна “антропологічна революція”, яка і визначає зміст культурологічних механізмів передачі впливу загально цивілізаційного розвитку на гуманітарну сферу суспільства. “У багатьох галузях соціально-гуманітарного знання, - підкреслює П.Саух, - ... постає ідея “антропологічної революції”, змістом якої має бути загальна переорієнтація на культуру як власне людський спосіб буття. Якщо смисловим центром античності був космоцентризм, середньовіччя – геоцентризм, а доби індустріалізму – природоцентризм, то смислотворним вектором нового типу цивілізації є культуроцентризм”.

Ідея культурологічної переорієнтації освіти як фокусу сучасної її парадигми є дуже розповсюдженою у філософії освіти. Український науковець І.Гомілко характеризує сучасну освітню ситуацію як “постмодерн” через синтез соціокультурної прагматизації освіти та її орієнтації на феномен життєвого світу і культурне життя. [5, 32 -33].

Найбільшою чеснотою вказаного підходу є те, що формування нової парадигми освіти визначається (по суті, в рамках синергетичної методології) як один з компонентів єдиного поступального культурного розвитку цивілізації в умовах, коли духовна культура набуває вирішального значення для її виживання. Тому в рамках культурологічної методології є можливість комплексного вивчення сучасної моделі освіти в єдності з процесами духовної переорієнтації суспільства та формування соціально-економічної структури інформаційного суспільства. “Духовна переорієнтація суспільства, - вказує професор Ф.Канак, - це завжди болісна духовно-практична проблема, яка не розв’язується самими лише просвітницькими засобами. Вона можлива тільки в разі глибоких соціокультурних і духовних зрушень, оскільки вона є проблемою водночас світоглядною, соціокультурною й культурологічною. Звичайно, до її розв’язання найбезпосереднішим чином причетні освітянські засоби. Тому будь-яка концепція освіти має будуватися з огля-

ду на “освітньо забарвлені” аспекти культурного поступу.” [6, 23].

На нашу думку, культурологічна методологія соціальної детермінації освітніх процесів у сучасних умовах дійсно надає максимум можливостей для характеристики сучасної філософсько-освітньої парадигми в усіх її вимірах – від особистісного до матеріально-ресурсного. Крім того, вона дозволяє поєднувати позитивні аспекти теоретико-методологічного дослідження проблем освіти як в рамках традиційної, так і в рамках постмодерністської філософії. Культурологічний дискурс філософсько-освітньої парадигми також найкраще висвітлює міждисциплінарну, інтегративну роль філософії освіти, в рамках якої, власне, ця парадигма і досліджується. Нарешті, слід вказати ще на одну позитивну особливість культурологічного підходу. Він дає можливість синтезу соціоцентричних та природоцентричних напрямів філософсько-освітньої думки на базі теорії поєднання ідей культурного поступу людства та особистісного саморозвитку людини в умовах “суспільства освіти та культури”. Відтак відкриваються можливості подолання багатовікового протистояння прихильників соціальної та природної детермінації як розвитку людини (в загально філософському аспекті), так і її формування в освітньому середовищі (у філософсько-освітньому аспекті).

Важливим соціокультурним аспектом сучасної філософсько-освітньої парадигми є зміна соціальної ролі та статусу освітньої діяльності. Цей процес пов’язаний передусім з основними характеристиками інформаційного суспільства, яке не знає стабільності і ґрунтується на використанні знань (інформації) як основного ресурсу функціонування та розвитку. Освітні новації парадигмального характеру, детерміновані вказаним процесом, акцентуються в основному у двох сферах. По перше, це характеристика освітньої діяльності не як обмеженої соціальної сфери, а як постійного елементу життєдіяльності людини та суспільства, що охоплює всі соціальні сфери. По-друге, це розширення синергетичної методології у визначенні характеристик сучасної філософсько-освітньої парадигми, яка широко використовується при адаптації культурологічного підходу при дослідженні інформаційного суспільства.

У зв’язку з цим відомий російський філософ В.І.Купцов підкреслює провідну рису сучасної системи освіти: “Будується неперервна система освіти, де остання розглядається як реалізація

невід'ємного права людини, як частина образу життя". [7, 14].

Подібний підхід визначає значною мірою ототожнення процесів освіти та оволодіння культурою як соціальних явищ, що мають інтегративний та всеохоплюючий характер для життєдіяльності суспільства. "Зміст освіти, - підкреслює професор В.А.Ігнатова, - в тому числі і природничої, слід розглядати значно ширше - як педагогічно адаптований соціальний досвід людства, що за своєю структурою рівний людській культурі" [8, 27].

Однак, на відміну від традиційного культурологічного підходу, визначення освіти як постійної складової життєдіяльності індивіда в рамках інформаційного суспільства вимагає і нового розуміння самої культурної суті освітнього процесу. Його дає синергетична методологія освіти, тому багато дослідників, розробляючи її, називають сучасну філософсько-освітню парадигму "синергетичною парадигмою освіти". [9, 10, 11]. Необхідність застосування синергетичної методології до розробки сучасної філософсько-освітньої парадигми дослідники пояснюють передусім зміною засад розвитку самого суспільства. "Освіта перестала бути короткочасним епізодом у житті громадян розвинених країн, вона все більше стає неперервною. З точки зору ... синергетичних понять і підходів, уперше в історії людства еволюція суспільства і системи освіти відбувається за нелінійним законом". [12, 134].

Вплив синергетики на формування сучасної філософсько-освітньої парадигми здійснюється переважно через визначення нової якості соціальних процесів, особистісних характеристик, інтегральних соціальних структур тощо. Оскільки ж прихильники синергетичної парадигми сповідують звичайно культурологічний підхід, найбільш розповсюджений у вітчизняній філософії освіти, то і в центрі синергетичних концепцій сучасної філософсько-освітньої парадигми звичайно знаходяться проблеми культурного змісту сучасної освіти, інтерпретовані в рамках синергетичної методології.

"Інтегральною метою освіти,- вважає російська дослідниця О.Козлова,- є становлення культурної особистості. Критеріями культури особистості виступають, з одного (зовнішнього) боку, подолання елементарності та перехід до неоднозначності, варіативності поведінки особистості в різних ситуаціях, оволодіння особистістю своїми соціальними роля-

ми, а з другого (внутрішнього) боку, цілісність уявлень про світ, здатність виділяти головне і служити йому, визначати ієрархію цінностей, смисл явищ, виходячи зі стійкого "ядра" - світогляду. [13, 52].

Таким чином, новизна синергетичного підходу в порівнянні з традиційним культурологічним підходом - наповнення новим змістом соціокультурних функцій освіти в рамках нелінійної інтерпретації розвитку як суспільства в цілому, так і освіти зокрема. При цьому на цей зміст впливає не лише синергетична методологія, а й постулати постмодернізму. Підкреслюючи це, російський педагог В.Т.Пуляєв говорить про "перехід до нової парадигми розвитку освіти, мірою і центром якої є людина культури" [18, 38] і вказує, що для неї, на його думку, характерна "множинність істин".

Основною новацією є трактування освіти як інтегративної сфери життєдіяльності, що безпосередньо визначає характер розвитку соціуму і формує середовище в якому відбувається життя кожної людини. Відтак освіті надається моделююча та системостворююча соціальна роль, вона перетворюється на вирішальний механізм впливу на розвиток суспільства в умовах невизначеності та мінливості тенденцій розвитку та перспектив вирішення глобальних проблем. З практичного боку обґрунтовується необхідність побудови неперервної системи освіти і власне організованої в масштабах всього суспільства неперервної самоосвіти - ідея, що зникається з вихідним положенням соціально-філософської концепції суспільства освіти.

Слід сказати, що вказані ідеї мають характер проєктивних, тобто таких, які відносяться більш до футурологічного прогнозу, ніж до освітньої та соціальної практики. Тому значна частина спеціалістів сприймає їх з певним скепсисом - як і взагалі теоретичні побудови, здійснені в рамках синергетики. На нашу думку, однак, цей скепсис є безпідставним з двох причин. По-перше, з точки зору соціально-філософських теорій висновки про нову соціальну якість та нові соціальні функції освіти виглядають бездоганними і повністю обґрунтованими. Питання лише в тому, наскільки інтенсивно будуть здійснюватися процеси, що ведуть до формування "суспільства освіти", але це вже питання не обґрунтованості теорії, а взаємодії реальних детермінант розвитку суспільства. По-друге, практичні висновки си-

нергетичної теорії – щодо неперервної системи освіти та самоосвіти – вже стали елементами практичної політики і значною мірою слугують безпосередньою основою освітньої діяльності. Виходячи з цього, пропозиції синергетичного визначення нової суті освітньої діяльності в нелінійному вимірі виглядають цілком обґрунтовано і можуть розглядатися як валідний науковий напрям дослідження сучасної філософсько-освітньої парадигми.

Висновок.

Таким чином, в соціокультурному відношенні сучасна філософсько-освітня парадигма детермінується становленням інформаційного суспільства та загальним процесом антропоцентристської переорієнтації цивілізації. Найбільш загальним напрямом детермінації змісту філософсько-освітньої парадигми цими факторами є впровадження культури як основного виміру сучасного освітнього процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Бех І.Д. Формування у дитини почуття цінності іншої людини // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парку – 2002. - №1. – С. 33-38.
2. Тхагапсоев Х.Г. О новой парадигме образования. // Педагогика. – 1999. - №1. – С.103 – 110.
3. Игнатова В.А. Педагогические аспекты синергетики. // Педагогика. – 2001. - №8. – С.26 – 31.
4. Саух П. Зміна парадигм соціальних наук і трансформація культур освітнього простору на межі тисячоліть // Освіта і управління. – 2001. – Т.4. - №3-4. – С.26 – 30.
5. Гомілко І. Антропологічний вимір освітньої ситуації // Освіта і управління. – 2001. – Т.4. - №3-4. – С.31 - 33.
6. Канак Ф. До питання про трансформацію гуманітарної освіти та її соціокультурну детермінацію // Освіта і управління. – 2001. – Т.4. - №3-4. – С.21 – 25.
7. Образование в конце XX века. Материалы круглого стола. // Вопросы философии. - №9. – 1992. – С.3 – 32.
8. Игнатова В.А. Педагогические аспекты синергетики. // Педагогика. – 2001. - №8. – С.26 – 31.
9. Игнатова В.А. Синергетика как метод познания природы и общества // Экология и жизнь. – 1999. - №2. – С.28 – 32.
10. Богуславский М.В. Синергетика и педагогика // Magister. – 1995. - №2. – С. 89 – 95.
11. Шевелева С.С. К становлению синергетической модели образования // Общественные науки и современность. – 1997. - №1. – С.125 – 133.
12. Ляшенко Л., Євтодюк А. Синергетика і освіта ХХІ ст. // Освіта і управління. – 2002. Т.5. - №3. – С.127 – 135.
13. Козлова О.Н. Изменчивость и поиск устойчивости: синергетика и образование // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. - №3-4. – С.50 – 52.
14. Пуляев В.Т. Поиск и утверждение новой парадигмы социально-гуманитарного знания и образования // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2002. - №3. – С.36 – 38.

REFERENCES

1. Bekh, I.D. (2002) Formuvannya u dytyny pochuttia tsinnosti inshoi liudyny [Formation of a child's sense of the value of another person]. *Daidzhest pedahohichnykh idei ta tekhnolohii shkola-parkiu*, 1, 33-38.
2. Tkhaapsoev, H.G. (1999) O novoi paradyhme obrazovaniya [On the new paradigm of education], *Pedahohyka*, 1, 103-110.
3. Yhnatova, V.A. (2001) Pedahohycheskye aspekty synerhetyky [Pedagogical aspects of synergetics], *Pedahohyka*, 8, 26-31.
4. Saukh, P. (2001) Zmina paradyhm sotsialnykh nauk i transformatsiia kultur osvitnoho prostoru na mezhi tysiacholit [Changing the paradigms of social sciences and the transformation of cultures of educational space at the turn of the millennium], *Osvita i upravlinnia*, 4(3-4), 26-30.
5. Homilko, I. (2001) Antropolohichnyi vymir osvitnoi sytuatsii [Anthropological dimension of the educational situation], *Osvita i upravlinnia*, 4(3-4), 31-33.
6. Kanak, F. (2001) Do pytannia pro transformatsiiu humanitarnoi osvity ta yii sotsiokulturnu determinatsiiu [On the issue of the transformation of humanitarian education and its socio-cultural determination], *Osvita i upravlinnia*, 4(3-4), 21-25.
7. Obrazovanye v kontse XX veka. Materyaly kruhloho stola [Education in the late twentieth century. Round table materials] (1992) *Voprosy filosofii*, 9, 3-32.
8. Yhnatova, V.A. (2001) Pedahohycheskye aspekty synerhetyky [Pedagogical aspects of synergetics], *Pedahohyka*, 8, 26-31.
9. Yhnatova, V.A. (1999). Synerhetyka kak metod poznaniya pryrody y obshchestva [Synergetics as a method of knowledge of nature and society], *Ekolohyia y zhyzn*, 2, 28-32.
10. Bohuslavskiy, M.V. (1995) Synerhetyka y pedahohyka [Synergetics and pedagogy], *Magister*, 2, 89-95.

11. Sheveleva, S.S. (1997) K stanovlenniu synerhetycheskoi modely obrazovanyia [To the formation of a synergistic model of education], *Obshchestvennye nauky y sovremennost*, 1, 125-133.
12. Liashenko, L., & Yevtodiuk, A. (2002) Synerhetyka i osvita XXI st. [Synergetics and education of the XXI century], *Osvita i upravlinnia*, 5(3), 127-135.
13. Kozlova, O.N. (2001) Yzmenchyvost y poysk ustoichyvosty: synerhetyka y obrazovanye [Variability and search for sustainability: synergy and education], *Daidzhest pedahohichnykh idei ta tekhnolohii shkola-park*, 3-4, 50-52.
14. Puliaev, V.T. (2002) Poysk y utverzhdenye novoi paradyhmy sotsyalno-humanytarnoho znanyia y obrazovanyia [Search and approval of a new paradigm of social and humanitarian knowledge and education], *Daidzhest pedahohichnykh idei ta tekhnolohii shkola-park*, 3, 36-38.

Шаповал Антон Павлович

Старший науковий дослідник

Центру гуманітарної освіти Національної академії наук України

01601, Київ, вул. Трьохсвятительська, 4

Shapoval Anton

Senior Researcher

Center for Humanitarian Education of the National Academy of Sciences of Ukraine

4, Trokhsviatytelska str., Kyiv, 01601, Ukraine

Email: 3136363@ukr.net

Цитування: Шаповал А. П. Соціокультурний вимір сучасної філософсько-освітньої парадигми / А. П. Шаповал // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 9. – С. 124-130.

Citation: Shapoval, A.P. (2018). Sotsiokulturnyi vymir suchasnoi filosofsko-osvitnoi paradyhmy [Socio-cultural dimension of modern philosophical and educational paradigm]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21(9), 124-130.

Стаття надійшла / Article arrived: 20.08.2018

Схвалено до друку / Accepted: 23.09.2018